1-ŞÖBA · VETERINARIYA MEDITSINASI VA HAYVONLAR SALOMATLIGI

UDK: 619:616.992

MAYDA SHAXLI HAYWANLARDIŃ TRIXOFITIYA KESELLIGINIŃ TIYKARLANIWI HÁM ONIŃ ÁHMIYETI

(ádebiyatlar analizi)

Samarqand mámleketlik veterinariya medicinası, sharwashılıq hám biotexnologiyalar universitetiniń Nókis filialı "Veterinariya medicinası hám farmakologiyası" kafedrası, v.f.d. (PhD)

úlken oqıtıwshısı: J. E. Rejepbaev

Magistr: B. B. Otegenova

DOI
10.66073/ReFocus-Conf/1311021

NASHR SANASI
13.11.2026 · Nukus

SAHIFALAR
127–129

NASHR HAMKORI
Research Focus
ISSN 2181-3833

IQTIBOS UÇUN Rejepbaev J.E., Otegenova B.B. Mayda shaxli haywanlardiń trixofitiya keselliginiń tiykarlaniwi hám oniń áhmiyeti // Veterinariya meditsinasi va çorvaçilikdagi dolzarb muammolar va ularning yeçimlari: xalqaro ilmiy va ilmiy-texnik anjuman materiallari. – Nukus, 2026. – B. 127–129. – DOI: 10.66073/ReFocus-Conf/1311021

ANNOTACIYA **Annotaciya:** Maqalada mayda shaxlı haywanlarda (qoy hám eshkiler) ushiraytuǵın trixofitiya keselliginiń tarqalıwı, kelip shıǵıw sebepleri hám ekonomikalıq zıyanı analizlengen. Keselliktiń zootexnikalıq, xojalıq, veterinariya-sanitariya hám de epidemiologiyalıq kórsetkishlerge unamsız tásiri jarıtıp berilgen. Sonday-aq, dermatofitlerdiń biologiyalıq ózgeshelikleri, olarǵa qarsı gúresiwde qollanılatuǵın zamanagóy vakcinalar hám respublikamız ilimpazlarınıń bul baǵdardaǵı ilimiy-ámeliy jetiskenlikleri (sonıń ishinde, "Trixovis" hám "Trixovak" vakcinalarınıń jaratılıwındaǵı qatnası) bayan etilgen.

TAYANISH SÓZLERI **sh sózleri:** Trixofitiya, dermatomikozler, mayda shaxlı haywanlar, epizootologiya, ekonomikalıq zıyan, dermatofitler, vaksina, profilaktika.

АННОТАЦИЯ В статье анализируются распространение, причины возникновения и экономический ущерб от трихофитии у мелкого рогатого скота (овец и коз). Освещено негативное влияние заболевания на зоотехнические, хозяйственные, ветеринарно-санитарные и эпидемиологические показатели. Также описаны биологические особенности дерматофитов, современные вакцины, применяемые для борьбы с ними, и научно-практические достижения отечественных ученых в данной области (включая их соавторство в создании вакцин «Триховис» и «Триховак»).

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА Трихофития, дерматомикозы, мелкий рогатый скот, эпизоотология, экономический ущерб, дерматофиты, вакцина, профилактика.

ABSTRACT The article analyzes the spread, causes, and economic damage of trichophytosis in small ruminants (sheep and goats). The negative impact of the disease on zootechnical, economic, veterinary-sanitary, and epidemiological indicators is highlighted. Furthermore, the biological characteristics of dermatophytes, modern vaccines used to combat them, and the scientific-practical achievements of domestic scientists in this field (including their co-authorship in developing "Trichovis" and "Trichovak" vaccines) are described.

KEYWORDS Trichophytosis, dermatomycosis, small ruminants, epizootiology, economic damage, dermatophytes, vaccine, prophylaxis.

Temanıń áhmiyetliligi. Házirgi kúnde respublikamızda sharwashılıq tarmaǵın jedel rawajlandırıw, ónimdarlıqtı arttırıw hám ónim sapasın jaqsılaw veterinariya páni aldında turgan en áhmiyetli wazıypalardan biri. Sonıń ishinde, mayda shaxlı haywanlar (qoy hám eshkiler) arasında ushırasatuǵın juqpalı kesellikler, atap aytqanda, zamarrıq tábiyatına iye bolǵan dermatomikozlar — trixofitiya keselligi úlken ekonomikalıq zıyan jetkermekte.

Trixofitiya keselliginen kelip shıǵatuǵın zıyan tek ǵana veterinariya-sanitariya kórsetkishleri menen sheklenip qalmay, bálkim zootexnika hám uluwma xojalıq kórsetkishlerine de unamsız tásir kórsetedi. Atap aytqanda, kesellengen haywanlarda ósiwden qalıw (30% ke shekem), kerekli salmaqqa jetpew, jún hám teri sapasınıń buzılıwı, azıq-awqat sarplanıwı hám semirtiwge baǵıw múddetleriniń sozılıwı úlken ekonomikalıq shıǵınlarǵa alıp keledi. Qalaberdi, keselliktiń zoantroponoz xarakterge iye ekenligi, yaǵnıy adamlar salamatlıǵı ushın da qáwip tuwdıratuǵını onı sociallıq-epidemiyalıq jaqtan da áhmiyetli mashqalaǵa aylandıradı.

Ilimiy úyrenilgenlik dárejesi hám mashqalanıń sheshimi. Trixofitiya keselliginen keletuǵın ekonomikalıq zıyan zootexnikalıq hám ulıwma xojalıq hám de veterinariya-sanitariya hám epidemiologiyalıq kórsetkishlerden ibarat boladı.

Dermatomikozlardıń olardıń arnawlı profilaktikası boyınsha akademik A.X.Sarkisov hám onıń mektebi alımları tárepinen ISHM trixofitiyasına qarsı TF-130, LTF-130, jilqılar trixofitiyasına qarsı SP-1, terili haywanlar ushın "Mentovak," qoylar ushın "Trixovis," túyeler ushın "Kamelvak," birneshe túr haywanlar ushın arnalǵan "Trixovak" vakcinaları jaratılǵan.

R.Saburo usınǵan hám keyinirek jetilistirilgen klassifikaciyada dermatomikozlar Achorion, Microsporum, Trichophyton hám epidermophiton áwladların óz ishine alǵan.

Dermatomikozlar joqarı qánigelesken zamarıqlar toparı bolıp, evolyuciya procesinde adam hám haywanlardıń epidermis qabatında parazitlik yetiwge beyimlesken. Atap aytqanda, IShM hám MShM larda trixofitiya keselligine qarsı gúres boyınsha Respublikamızda bir qatar ilimpazlar islegen. Atap aytqanda, Samarqand awıl xojalıǵı institutı ilimpazları (Sh.T.Rasulov, M.P.Parmanov, D.I.Saydaliev hám basqalar) tárepinen bir qatar izleniwler alıp barılǵan.

Veterinariya páni hám ámeliyatı dermatomikazlarǵa qarsı gúres, olardıń arnawlı profilaktikası boyınsha áhmiyetli jetiskenliklerge eristi. Pútkil Awqam Eksperimental Veterinariya Institutında (VIEV)nda akademik A.X.Sarkisov hám onıń mektebi alımları tárepinen bir neshe nátiyjeli vakcinalar islep shıǵıldı hám ámeliyatqa engizildi. Bular IShM trixofitiyasına qarsı TF-130, LTF-130, jılqılar trixofitiyasına qarsı SP-1 vakcinası, terili haywanlar ushın "Mentovak" vakcinası, qoylar ushın "Trixovis vakcinası, túyeler ushın" "Kamelvak" vakcinası, bir neshe túr haywanlar ushın arnalǵan "Trixovak" vakcinası hám t.b. Burınǵı Pútkil Awqamlıq Eksperimental Veterinariya Institutınıń (VIEV) "Mikologiya hám antibiotikler" laboratoriyasında jaratılǵan bul vakcinalardıń ekewi "Trixovis" hám "Trixovak" vakcinaları Samarqand awıl xojalıǵı institutınıń ilimpazları (M.P.Parmanov – "Trixovis" vakcinasınıń hám D.I.Saydaliev – "Trixovak" vakcinasınıń birgeliktegi avtorı bolıp esaplanadı) menen birgelikte jaratılǵanın atap ótiw kerek.

Dermatomikozlar házirgi kúnde de Respublikamızda awıl xojalıǵı hám úy haywanları arasında kóp ushırasatuǵının atap ótiw kerek.

Bul keselliklerden kelip shıǵatuǵın ekonomikalıq zıyan zootexnikalıq hám ulıwma xojalıq kórsetkishleri (kesellik waqtında haywanlarda 30% ke shekem ósiwden qalıwı, kerekli

salmaqqa jetpew aqıbetinde semiz haywanlar sanınıń azayıwı, kesel haywanlardı uzaq waqıt saqlaw nátiyjesinde olardı otqa baǵıw múddetleri, azıqlıq sarpı hám imaratlardan paydalanıw múddetleriniń artıwı, kesellik nátiyjesinde násilli haywanlardı xojalıqlarǵa jetkerip beriw tártibi, teri hám júnniń sapasınıń buzılıwı, olardı tapsırıw hám paydalanıw múddetleriniń keshiktiriliwi) jáne veterinariya-sanitariya hám epidemiologiyalıq kórsetkishler (emlew-profilaktikalıq ilajlarǵa ketken qárejetler, sheklew ilajlarına ketken qárejetler, trixofitiya keselligi boyınsha nasaǵlam xojalıqtıń basqa epizootikalıq salamat bolǵan xojalıqlar menen ekonomikalıq baylanıslarınıń buzılıwı, qorshaǵan ortalıqtıń hám trixofitiya adamlar salamatlıǵı ushın da jeterli dárejede qáwip tuwdırıwınan ibarat.

PAYDALANILǴAN ÁDEBIYATLAR DIZIMI

1. Salimov X.S., Qambarov A.A. “Epizootologiya” Sabaqlıq., S. 2016-j.
2. Parmanov M.P. hám basqalar “Epizootologiya” Oqıw qollanba., T. 2007 -j.
3. Parmanov M.P. Trixofitiya oves v Oʻzbekistane \\ Byull. VIEV. 1981. –Vып. 42. –S. 11-13.
4. Saydaliev D.I., Shapulatova Z.J., Usmonova. X.J., Eshquvvatov.R. Trixofitiya keselligi, onıń ótiwi hám haywanlarda kesellik qozǵatıwshıların anıqlaw. Besinshi xalıqaralıq ilimiy konferenciya. 2016-j.
5. **Сидорчук, А. А.** Инфекционные болезни животных / А. А. Сидорчук, Н. А. Масимов, В. Л. Крупальник [и др.]; под ред. А. А. Сидорчука. — 2-е изд. — М.: КолосС, 2007. — 671 с.
6. **Кузнецов, А. Ф.** Ветеринарная микология: учебное пособие для вузов / А. Ф. Кузнецов. — СПб.: Лань, 2001. — 416 с.